

פִּי אֲנִי וּמַה שְׁמִי

עמית אופיר

בעבר, בארצות הנכר, כח הנטיה הטבעי הוא שהחזיק את התורה והאמונה בקרב העם לכל אורך הימים, השבתות והחגים. בלעדי אותו הכח הטבעי והפשוט ששימר את ייחוד עם ישראל בפזורה, קשה היה לקיים אוטונומיה דתית נבדלת. אצל רבים, החגים נתפסו כחג משפחתי - ניחוח תבשילי החג, ניגונים, וורטליך, הליכה אל האדמו"ר - מעין פולקלור יהודי קסום, אך עצם מהות החג לא היה מבורר ונהיר כי אם לגדולי הרוח, יחידי סגולה שהאמינו מתוך הכרתם הפנימית העמוקה!

ההמון, אשר אמונתו לא הייתה מבוררת ומפותחת, לא העלה כמעט שאלות מהותיות, לא העלה תשובות, מעין "ראש קטן" שניהל את עגלת חייו העמוסה לעיפה. ואז, כידוע, החלו רוחות מנשבות לשבר מסגרות מקובעות (ההשכלה, הציונות, הקומוניזם וכו') והסיפור מוכר וידוע.

מגיל קטן חונכנו לעמוד ולהתפלל לפני ה' ג' פעמים ביום. התפללנו בלי לשאול יותר מדי שאלות, מבלי להתעמק בעומקן של כוונות. הספיקה לנו כונה פשוטה, והכל נעשה בטבעיות, מתוך הרגל.

ואז... לכל אחד בגילו, החל המשבר, המרד!!! למי אני בכלל מתפלל? מה תוסיף תפילתי לקב"ה? וכד'. השאלות היו חזקות ונוקבות, הן נשלחו אל תוך חלל ריק מבירור, הבנה, הכרזה. היסודות הטבעיים, האינסטינקטיביים, החלו להתערער והכל געש...

האפשרויות שעמדו לפנינו היו: או להיכנע לשאלות, או "לבלוע" אותן ולהמשיך לקרטע הלאה עם אינסטינקט פגום ושחוק, או להתחיל במסע ארוך של בירור ענין התפילה ומהותה (מעטים בחרו בדרך השלישית).

משבר זהות דומה, חל גם כן הן על האומה בהתפתחותה והן על האנושות כולה. הרב קוקי דן בסוגיה זו וכך הוא כותב:

כל מה שהעולם מתבסס, רוח האדם מתפתח בקרבו, רואים אנו את החיים עוברים מן המצב האינסטינקטיבי אל מצב ההכרה.

¹ במאמרו "לתקופת המעבר"

בפיזיקה ישנו "חוק ההתמדה", לפיו כל גוף טבעי שואף להתמיד ולהשאר במצבו הנוכחי. החוק הזה פועל בכל חלקי הטבע, הן בתנועה (חוק שימור התנע), והן בסטטיות מתוך נטיה טבעית. אבל:

במקום שמתפתח השכל השופט - המבחין את ערך החיים לא בהכרעה טבעית כי אם בשפיטה שכלית - תכף ומיד שלטונה של הנטיה הטבעית מתחלש.

אז, לכאורה, נדמה שכל הטוב עליו גדלנו, חיינו והתבססנו יורד לטמיון ואובד. אלא, שמוסיף הרב וקובע -

וגם זה הוא לטובה ושכלול, כדי שמתוך חפץ הקיום הכללי שאיננו זר גם לשכל, יעזור בזה גם הוא והמצב החדש ימהר על ידי זה ויבוא ויתבסס על המצב הקודם.²

ישנם שני סוגי אנשים תמימים: ישנו התמים, המונחה על פי נטייתו הטבעית הפשוטה. לעומתו, ישנו התמים שכבר מכיר את השחיתות והרוע, שכבר מרד, שאל, חקר לעומק שאלות שהציקו לו ואחרי הכל - בחר בדרך הטבעית, התמימה, השלימה, אלא שלא כמו קודמו הוא בחר להיות תמים מתוך הכרה פנימית ברורה!
וכך מתאר הרב סולוביצ'יק את האדם השני:

האדם הנסחף אל האל, איננו עוד איש מבוגר, כביר הדעה ושליט הרגש, כי אם תינוק רך, שכולו מתלהב ומתרגש ושכולו נפעם מחמדת הילדות ומגעגועים טמירים, שאינם נתפסים בקטגוריות של ההגיון הבהיר. הגדלות השכלית שהגיעה לשיאה חזרת לשורשה... שטל שחרית וטהרת התמימות לא נמחו ממנה.³

ההתפתחות הרוחנית ממצב האינסטינקט למצב ההכרה, הידיעה, היוצקת יסודות אמונה עמוקים בנפש האדם היא תהליך בירור מעמיק וארוך. רבותיי לימדוני, שמצד אחד דרוש לכך המון אורך רוח, זמן רב לבירור ה"אני-העצמי", לבירור שאלות מהותיות קיומיות כגון: שאלות על אורח חיים דתי המתנגש עם מודרניזם ופוסט מודרניזם, בירור מושגי יסוד בסיסיים בפשט מקרא, הלכה, אגדה לאור המציאות הנוכחית, אולם מצד שני אסור שעודף אורך רוח וסובלנות יכניסו אותנו לאדישות, וחוסר אכפתיות במהלך הבירור.

במהלך היציאה מחממת הישיבה אל מסגרות החיים אנו נקלעים למצבים בהם לא נתקלנו קודם לכן. חוויות שונות מסעירות אותנו. עבודה במסגרות אנושיות המזמנות לנו התמודדויות קשות ומעלות

² שם

³ "בסוד היחיד והיחד" עמ' 412

בנפשנו מחשבות שונות. המפגש הבלתי אמצעי עם אנשים שונים בעלי דעות שונות ומגוונות ונושאי התענינות שונים - פותח בפנינו "חלונות" חדשים שלא הכרנו.

הסטטוס שהיינו רגילים אליו עד כה מאיים להסדק, ההתלהבות הטבעית האינסטינקטיבית שלנו מאיימת לדעוך ואז מתחדדת במוחנו השאלה: למה לא סיפרו לנו על זה, למה לא הכינו אותנו "כמו שצריך"? השאלה נזרקת לה אל תוך החלל במהלך שיחת רעים ערה המתפתחת לדיון נוקב או בסיומו של יום גדוש חוויות שליליות.

לאור מה שאמרנו נעז ונאמר: נשחקת?! טוב מאוד!!! זה אולי הסימן שהתבגרת (בגרות נפשית, כמובן). יתכן והעולם הפנימי שהכרת עד כה בך לא היה מספיק מבורר לך בכדי ש"ירד" בצורה סדורה לחיי היום-יום שלך. אולי דווקא מצב ירוד שכזה יכול "לנער" אותך לערוך בירור עצמי נוקב עם עצמך בשאלות שבאמת מטרידות אותך (ואולי לא נשאלו עד כה בצורה הברורה והנחרצת).

הנורית האדומה שנדלקה קוראת לשידוד מערכות. אפשר להתעלם ממנה, אבל אפשר גם כן, למרות הכל, מתוך הרגשת הניוון לקום על הרגליים ולהתחיל לברר "מי אנחנו ומה שמנו". אל לנו לפחד משאלות גדולות, אל לנו להתייאש מהמצב אליו הגענו. דווקא בעזרת השחיקה הזו אפשר שנגיע אל עצמנו, בצורה שלמה ותמימה יותר.